

Filistin 2012

Resmi Adı	Filistin Devleti
Başkent	Doğu Kudüs
Yönetsel Merkezler	Ramallah (Batı Şeria) Gazze (Gazze Şeridi)
Yüzölçümü	6020 km ² (Batı Şeria) 360 km ² (Gazze Şeridi)
Nüfus	2.622.544 (Temmuz 2012 tahmini) (Batı Şeria) 1.710.257 (Temmuz 2012 tahmini) (Gazze Şeridi)
GSYH (PPP)	10.9 milyar dolar
Hükümet Biçimi	Parlamentar Demokrasi
Devlet Başkanı	Mahmud Abbas (Batı Şeria)
Dışişleri Bakanı	Riyad el-Maliki (Batı Şeria) Mahmut Zahar (Gazze Şeridi)
Türkiye Büyükelçisi	Nebil Maruf
Paramiliter	56.000
Dini Yapı	-Müslüman %99,3, Hristiyan% 0.7 (Gazze Şeridi) -Müslüman %75, Yahudi % 17, Hristiyan, Diğer %8 (Batı Şeria)
İhracat	739 milyon dolar
İthalat	3.9 milyar dolar

Filistin 2012

M. Cüneyt Özşahin

[Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi]

Özet

Hamas ve İsrail arasında tekrarlanan çatışmalar ve Hamas ile el-Fetih arasında devam eden ayrılık, geçmiş yıllarda olduğu gibi, 2012 yılında da Filistin gündemini şekillendirmiştir. Savunma Sütunu Operasyonu ile İsrail bir defa daha Hamas'a yönelik askeri güç kullanma yolunu izlemiştir. 2012 yılı boyunca devam eden Hamas ve el-Fetih arasındaki ihtilafın giderilmesine yönelik görüşmeler ise kalıcı sonuçlar vermekten uzak kalmıştır. Öte yandan Arap Baharı, Filistin için bir dizi yeni gelişmeye kapı aralamıştır. Mısır, Türkiye ve Katar, Filistin'in gerek iç gerekse de dış politikasında destekleyici aktörler olarak 2012 yılı boyunca önemli görevler ifa etmişlerdir. Filistin yönetiminin 2011 yılında gerçekleşen UNESCO üyeliği ile başlayan uluslararası girişimleri, 2012 yılında Birleşmiş Milletler'de üye olmayan gözlemci devlet statüsü elde etmesiyle sürmüştür. Filistin'in Birleşmiş Milletler'de statüsünün değişmesinin uzun dönemde İsrail-Filistin ilişkilerinde yeni gelişmelere kapı aralayabileceğinin altı çizilmektedir. Tüm bunların yanında İsrail cezaevlerinde Filistinli tutuklular ağır cezaevi koşullarını açık grevleriyle protesto etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin | Hamas | el-Fetih | Arap Baharı | Gazze | Birleşmiş Milletler | İnsan Hakları

Palestine 2012

Abstract

Fundamental issues such as the conflict between Hamas and Israel and the rift between Hamas and Fatah, shaped the Palestinian politics in 2012 as in previous years. Israel opted for military intervention against Hamas once more with the Operation Pillar of Defense. The outcome of negotiations that took place throughout 2012 between Hamas and Fatah over the disagreements between the two sides was far from being satisfactory. The impact of Arab Spring, on the other hand, opened new avenues for a set of new developments in Palestinian politics. Egypt, Turkey and Qatar have formed a new alliance as supportive forces in both Palestinian domestic and foreign policy. In addition to all these, the Palestinian authority's international attempts through United Nations started with the UNESCO membership in 2011 and ended up with obtaining the UN observatory non-membership status in 2012. It was underlined that upgrade in Palestinian UN status would open new avenues for Israel-Palestine relations in the long run. Apart from all these, Palestinian prisoners held in Israeli jails protested the severe prison conditions by hunger strikes.

Keywords: Palestine ■ Hamas ■ Fatah ■ Arab Spring ■ Gaza ■ United Nations ■ Human Rights

Giriş

Ortadoğu’da tüm dengeleri değiştiren Arap Baharı, bölge ülkelerinin dış politikalarını da yeniden şekillendirmiştir. Bu çerçevede Ortadoğu’da Filistin’e yönelik bölgesel politikanın da radikal biçimde değiştiği ifade edilebilir. Arap baharı sonrası bölgede Müslüman Kardeşler’in artan etkisiyle Hamas’ı hedef alan tecrit politikasının azaldığına, bununla birlikte Hamas yönetiminin bir kısım bölge ülkeleriyle güçlü ilişkiler geliştirdiğine şahitlik edilmiştir. Öyle ki bölgede İsrail’in gücünü uzun yıllar dengeleyen ve Filistin davasının savunuculuğunu üstlenen İran’ın yerini Mısır, Katar ve Türkiye örtük koalisyonu almıştır. Ayrıca -başta Mısır olmak üzere- söz konusu ülkeler Filistin’de Hamas ve el-Fetih arasında arabuluculuk rolü üstlenerek Filistin’de iç politikanın seyrine etki edebilecek yapıcı aktörlere dönüşmüştür.

2012 yılı, Filistin politikasında kimi köklü sorunların aşılamadığı bir yıl olarak değerlendirilebilir. Hamas ve el-Fetih arasında kalıcı bir barışın tesis edilememesi ve Doğu Kudüs’te hız kesmeden artan Yahudi yerleşimleri Filistin’de geçmiş yıllardan tevarüs eden sorunlar olarak gündeme oturmuştur. Muhtelif ülkelerin arabuluculuk çalışmalarına karşın 2012 yılında da Hamas ve el-Fetih’i birleşmiş bir Filistin için bir araya getirecek seçimler gerçekleştirilememiştir. Filistin’de işgal altındaki topraklarda Yahudi yerleşimleri de hız kesmeden devam etmiş, taraflar arasındaki barışa yönelik umutlar bir kat daha azalmıştır.

Bununla birlikte, Filistin’de 2012 yılında da kan durmamış, geçmiş yıllarda olduğu gibi Hamas-İsrail gerilimi devam etmiştir. Hamas ve İsrail arasındaki ilk çatışmalar Mart ayında başlamıştır. 2012 yılının Kasım ayında ise İsrail’in Gazze’ye yönelik düzenlediği kapsamlı *Savunma Sütunu Operasyonu (Operation Pillar of Defence)* gerçekleştirilmiştir. Dökme Kurşun

operasyonundan sonra bir diğer kapsamlı İsrail operasyonu olan *Savunma Sütunu Operasyonu* ile İsrail-Filistin ilişkileri bir defa daha gerilmiştir. Bölgede karşılıklı şiddetin tırmanması ise Mısır ve Katar gibi ülkelerin arabuluculuğuyla engellenmiştir.

Filistin açısından 2012 yılının en önemli olayı kuşkusuz Filistin'in Birleşmiş Milletler tarafından üye olmayan gözlemci devlet statüsünü kazanması olmuştur. Filistin'in Birleşmiş Milletler'deki bu başarısının Filistin-İsrail ilişkilerinde yeni gelişmelere kapı aralayabileceğinin altı çizilmektedir. Öte yandan Filistin'in Birleşmiş Milletler çerçevesindeki söz konusu diplomatik girişimi olumlu veya olumsuz muhtelif reaksiyonları da beraberinde getirmiştir. İsrail ise ekonomik yaptırımlar ve yerleşim politikası yoluyla Filistin yönetimini zor durumda bırakma yolunu tercih etmiştir.

Yukarıda sayılan tüm bu gelişmelerin yanında İsrail cezaevlerinde tutuklu bulunan Filistinlilerin ağır koşulları açlık grevleriyle protesto edilmiştir. İsrail'in gözetim politikası, tutuklama süreleri ve uygulanan tecrit politikaları farklı kaynaklarca insan hakları ihlalleri olarak kayıt altına alınmıştır.

Arap Baharı: Değişen Bölgesel Dinamikler ve Filistin¹

Kuşkusuz Arap Baharı Ortadoğu'da tüm parametreleri yeniden şekillendirmiştir. Barah Mikail, Arap Baharı sonrasında bölgede sekteryen politikaların hızla yaygınlaştığının altını çizmektedir. Öyle ki bölgede "İslamcı-seküler", "liberal-muhafazakar", "Sünni-Şii", "Müslüman-Hristiyan" ayrımlarının çok daha keskinleştiği ifade edilmektedir. Tüm bunlarla bağlantılı olarak Arap Baharı ile bölgede Şii İran ile Sünni Körfez ülkeleri arasında yeni çatışma alanları ortaya çıktığı vurgulanmaktadır.² Bu bağlamda Sünni iktidarların Arap devrimleriyle Ortadoğu'da uzun süre oyun kurucu pozisyonundaki Şii yönetimlerin karşısında güç kazandığı dile getirilmektedir.³ Yine bu çerçevede bölgede, İsrail açısından geçmişte en büyük tehdit olan İran güdümlü "direniş (*muqawama*)" hareketinin yerini Müslüman Kardeşler'in başını çektiği Sünni İslamcılarının aldığı altı çizilmektedir.⁴ Müslüman Kardeşlerle güçlü bağlara sahip Hamas yönetiminin özellikle Suriye'de yaşanan gerilim üzerinden Sünni-Şii çatışmasına taraf olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Hamas lideri İsmail Haniye, Kahire el-Ezher Camisinde yaptığı konuşmada "Özgürlük, demokrasi ve reform peşindeki Suriye" halkını selamlıyorum diyerek isyancılara yönelik desteğini beyan etmiştir.⁵ Bununla birlikte Hizbullah'ın Suriye'de Esat rejimine dönük desteği, örgütün prestij kaybetmesine neden olurken, Hamas'ın tarihi bağlarla bağlı bulunduğu Müslüman Kardeşler'in etkin bir güç olarak ortaya çıktığı Mısır, Filistin siyaseti açısından yeniden önem kazanmıştır.⁶

Bunun yanında, çeşitli değerlendirmelerde ise bölgede göz ardı edilmesi güç bir aktör halini alan Müslüman Kardeşler'in Mısır, Tunus ve Fas gibi ülkelerde elde ettikleri siyasal nüfuz ile gelecekte İsrail'i zor durumda bırakacağını altı çizilmektedir.⁷ Buna karşın Barry Rubin, Arap Baharı sonrasında

Ortadoğu'nun kaderini şekillendiren çatışmanın İsrail-Arap çatışmasından ziyade Sünni-Şii çatışması olduğunun altını çizmektedir. Ayrıca Rubin'e göre İsrail'in cari güvenliği tehdit altında değildir. Zira -etkin bölgesel aktörler olarak- İran'ın uluslararası olarak baskılanması ve Mısır'da ordunun siyasal iktidar üzerindeki kontrolü her iki bölgesel aktörün muhtemel İsrail karşıtı politikasını dizginleyecektir.⁸

Bununla beraber, 5 Ağustos 2012 tarihinde gerçekleşen ve 16 Mısırlı güvenlik görevlisinin hayatını kaybettiği sınır çatışmasında Mısır'ın İsrail sınırında güvenliği sağlama konusundaki yeterliliğine dair kuşkuları artırmıştır. Bu meyanda daha önce de Mısır sınırında üç olay yaşandığı kaydedilmiştir. ⁹ Öte yanda İsrail ve el- Fetih olaylardan Hamas'ı sorumlu tutmuştur.¹⁰ Hatırlanacağı üzere benzer bir olay 2011 yılında yaşanmış, Mısır sınırını geçen saldırganların İsrail'in Elyat kenti yakınlarında gerçekleşen saldırıları sonucunda en az 8 İsrailli hayatını kaybetmiş, 40 kişi ise yaralanmıştı.¹¹ Benzer biçimde 2011 yılında Mısır'ın Sina bölgesini kontrol etmekte yaşadığı güçlüğü, söz konusu saldırıların temel nedenini teşkil ettiği iddia edilmişti.¹²

Başta sunulan değerlendirmelerle bağlantılı olarak Ortadoğu siyasetinde Mısır, Katar ve Türkiye arasındaki ilişkilerin gittikçe güçlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Öyle ki söz konusu ülkeler Ortadoğu siyasetinde yeni bir Sünni mihver olarak belirlemektedir. 2012 yılında her üç aktörün de Filistin siyasetinde önemli roller üstlendiği ifade edilmektedir.¹³ Üç ülke açısından da 2012 yılında Filistin bağlamında önemli sayılabilecek gelişmeler yaşanmıştır: Türk hükümeti ve Hamas arasında AK Parti iktidarıyla beraber başlayan yakın ilişkiler 2012 yılında da sürmüştür. Bu çerçevede Hamas lideri Halid Meşal, AK Parti olağan kongresine katılarak Türkiye hükümeti ve Hamas arasındaki ilişkilerin ne denli güçlü olduğunu ortaya koymuştur.¹⁴ Yine Hamas ve Mısır hükümeti arasında Mübarek sonrası dönemde güçlü ilişkiler kurulmuştur. Mısır'da Muhammet Mursi'nin Cumhurbaşkanlığına seçilmesi Gazze Şeridi'nde coşkuyla karşılanmış, İsmail Haniye *Reuters*'a yaptığı açıklamada Mısır'ın Filistin davasında liderlik yapacağını ve önemli roller üstleneceğinin altını çizmiştir.¹⁵ Bölgenin bir diğer önemli aktörü Katar'ın Filistin siyaseti, Ortadoğu coğrafyasında İran nüfuzunu kırmaya yönelik çabalar olarak okunabilir.¹⁶ Bu doğrultuda *Katar Emiri* Şeyh Hamad Bin Halife el-Tani yıllar sonra Gazze'yi ziyaret eden ilk Arap lider olmuştur. ¹⁷ Katar Emiri aynı zamanda Gazze'ye 400 milyon dolarlık bir yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir.¹⁸

Birleşmiş Milletler'de Filistin Girişimleri: Gelişmeler, Tepkiler ve Beklentiler

Filistin sorununda çözüme yönelik çabalar 2012 yılında da devam etmiştir. 17 Nisan'da Mahmut Abbas'ın Netanyahu'ya gönderdiği mektupta Eylül 2010'dan bu yana ara verilmiş olan barış görüşmelerine devam edilmesi teklif edilmiştir.¹⁹ Filistin yönetimi barış sürecinde uluslararası mekanizmalara baş-

vurma yolunu izlemiştir. Filistin'in 2011 yılında hızlanan uluslararası girişimleri 2012 yılında da sürmüştür. 2011 yılında gerçekleşen UNESCO üyeliğinin ardından; Filistin'in Birleşmiş Milletler'e üye olmayan gözlemci devlet olarak kabul edilmesi pek çoklarınınca 2012 içinde Filistin'in en önemli diplomatik başarısı olarak addedilmiştir.

Filistin yönetimi 2011 yılında Güvenlik Konseyi'nden Amerika Birleşik Devletleri vetosu nedeniyle geçemeyeceği kesinleşen tam üyelik başvurusunu takiben 2012 yılında Genel Kurul desteğiyle üye olmayan gözlemci devlet statüsü için Birleşmiş Milletler'in kapısını çalmıştır.²⁰ 29 Kasım 2012 tarihinde 138 ülkenin evet, 9 ülkenin hayır oyu kullandığı ve 41 ülkenin ise çekimser kaldığı oylamada Filistin üye olmayan gözlemci devlet (*non-member observer state*) statüsü kazanmıştır.²¹ Birleşmiş Milletlerin 67/19 sayılı kararı, Filistin açısından tarihi bir öneme sahip olmuştur.²² Oturumda Kanada, Çek Cumhuriyeti, İsrail, Amerika Birleşik Devletleri, Panama, Marshall Adaları, Palau, Nauru ve Mikronezya hayır oyu kullanmıştır.²³ Filistin, bu karar ile üye olmayan gözlemci entite (*non-member observer entity*) statüsünden bugün Vatikan'ın da sahip olduğu üye olmayan gözlemci devlet (*non-member observer state*) statüsüne geçmiştir.²⁴

Filistin'in üye olmayan gözlemci devlet statüsü kazanması uluslararası platformda farklı tepkileri beraberinde getirmiştir. Birleşmiş Milletlerin ilgili kararına yönelik en sert tepki ise kuşkusuz İsrail yönetiminden geldi. Oylama sonrası Birleşmiş Milletler'de söz alan Filistin yönetimi lideri Mahmut Abbas, "saldırganlığa, yerleşimlere ve işgale yeter" derken; İsrail devlet başkanı Benyamin Netanyahu, Abbas'ın konuşmasını "tümüyle palavra" şeklinde değerlendirmiştir.²⁵ Netanyahu aynı zamanda "hiçbir Birleşmiş Milletler kararı İsrail halkı ve İsrail'in toprakları arasındaki 4000 yıllık bağı koparamayacağını" söylemiştir.²⁶ İsrail Dışişleri Bakanı Regev oylamaya ilişkin, "Filistin Birleşmiş Milletler'den bir kağıt parçası alabilir, ancak bir devleti alamaz çünkü Filistin'in devletliği İsrail ile gerçekleştirilecek müzakerelerle başarılabacaktır" diyerek konuya ilişkin tutumunu oldukça keskin bir üslupla ortaya koymuştur.²⁷ Öte yandan Mahmut Abbas ise Filistin yönetiminin çabalarının "İsrail'in bir devlet olarak meşruiyetini sorgulamak değil Filistin'in devlet olma hakkıyla ilişkili olduğunu" vurgulamıştır.²⁸

Bununla birlikte Birleşmiş Milletler kararına yönelik İsrail tepkisi retorik düzeyinde kalmamış somut siyasi kararlarla da desteklenmiştir. İsrail önceki yıllarda da uyguladığı benzer bir strateji yürürlüğe koymuş ve eşitsiz bir ilişki biçimi geliştirdiği Filistin yönetimini cezalandırma yolunu benimsemiştir. İsrail-Filistin anlaşmazlığının temel başlıklarından biri olan Yahudi yerleşimleri sorununun çözümü hız kesmeden devam eden İsrail yerleşimleri nedeniyle giderek güçleşmektedir. Öyle ki İsrail'in yerleşim politikasını Filistin ile olan ilişkilerinde bir tehdit aracına dönüştürmesi sorunu içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir.²⁹ İsrail'in Filistin yönetimini baskılamaya yönelik bir diğer aracı ise ekonomik yaptırımlar olmuştur. Bu çerçevede İsrail'in özellikle Batı Şeria'yı hedef alan bir ekonomik cezalandırma politikası izlediği ifade edilebilir.

2012 yılında da İsrail'in Filistin yönetiminin uluslararası girişimlerine mukabil bu iki aracı etkin bir biçimde kullandığına şahitlik edilmiştir. Bu çerçevede İsrail öncelikle Filistin topraklarında yeni yerleşim yerleri inşasına yönelmiştir. El olarak anılan mevcut yerleşimleri genişletme planı bu çerçevede ortaya konulmuştur.³⁰ Birleşmiş Milletler kararına misilleme olarak Benyamin Netanyahu'nun İsrail işgali altındaki Batı Şeria'da 3.000 yeni İsrail yerleşkesi kurma planına, Amerika Birleşik Devletleri, Dışişleri bakanı Hillary Clinton ve İngiltere Dışişleri Bakanı William Hague tarafından ciddi tepki gösterilmiştir.³¹ Bunun karşısında yeni yerleşim yerleri inşa edeceğini deklare eden İsrail, -Amerika Birleşik Devletleri haricindeki- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyeleri tarafından kınanmıştır.³² Türk Dışişleri Bakanlığının açıklamasında da İsrail "Ortadoğu'da kalıcı barış için uluslararası hukuk doğrultusunda sorumluluklarını yerine getirmeye ve barış zeminin tahrip eden tüm faaliyetlerine bir an evvel son vermeye" davet edilmiştir.³³ İkinci olarak ise İsrail, Filistin yönetiminin ekonomik kırılganlığından faydalanmıştır. Bu doğrultuda İsrail, Birleşmiş Milletler kararına müteakiben Filistin yönetimi adına topladığı 120 milyonluk vergi gelirine el koymuştur.³⁴

Öte yandan, Filistin'in Birleşmiş Milletler diplomasisine yönelik Amerika Birleşik Devletleri yönetiminin tepkisi de olumlu olmaktan uzak olmuştur. ABD'nin Birleşmiş Milletler Temsilcisi Susan Rice; "Filistin halkı yarın uyandığında yaşamlarıyla ilgili çok az şeyin değişmiş olduğunu üstüne üstlük uzun ömürlü bir barışa yönelik umutların azaldığını fark edecekler" diyerek Filistin'in başarısının barışa hizmet etmediğinin altını çizmiştir.³⁵ Diğer yandan Avrupa Birliği ülkeleri ortak bir tutum benimseyememişlerdir. Pek çok ülke Filistin'in söz konusu girişimini desteklemiş iken İngiltere, Hollanda ve Almanya çekimser kalmış, Çek Cumhuriyeti ise aleyhte oy kullanmıştır.³⁶ Avrupa Parlamentosu başkanı Martin Schulz ise parlamentonun Filistin'in Birleşmiş Milletlerdeki çabalarını desteklediğini açıklamıştır.³⁷

Türkiye ise Filistin yönetiminin Birleşmiş Milletler girişimine yönelik destekleyici bir tavır ortaya koymuştur. Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Ban Ki-Mun ve Birleşmiş Milletler Genel Kurul Sözcüsü Vuk Jeremić ile New York'ta görüşerek Filistin'in Birleşmiş Milletler'de oylanacak olan üye olmayan gözlemci devlet statüsüne yönelik destek istemiştir.³⁸ Oylama sonrasında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Filistin'in Birleşmiş Milletler tarafından üye olmayan gözlemci devlet statüsü kazanmasını "Filistin artık devlettir ve Filistin toprakları, işgal edilmiş devlet topraklarıdır" şeklinde değerlendirmiştir.³⁹

Filistin, üye olmayan gözlemci devlet statüsünü elde etmesiyle beraber bugün eşitsiz bir mahiyete sahip olan Filistin-İsrail ilişkilerini yeniden şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Birleşmiş Milletler'in söz konusu kararı Filistin tarafının beklentilerini arttırmıştır. Bu konuda gerek *CNN* gerekse *BBC* tarafından hazırlanan değerlendirmeler Filistin yönetiminin en büyük hedefinin, İsrail saldırganlığının Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne taşınması noktasında olduğunun altını çizmektedir. Bununla birlikte 2008 yılında yaşanan Gazze

Savaşında işlenen insanlık suçlarının uluslararası yargıya taşınması 2009 yılından bu yana Filistin yönetimi tarafından dile getirilmiştir.⁴⁰ 3 Nisan 2012 tarihinde Uluslararası Ceza Mahkemesi başsavcısı Luis Moreno-Ocampo, Filistin'in Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne başvurusunun 121 üye ülkenin Filistin'i tanımasıyla veya Birleşmiş Milletler onayıyla mümkün olduğunu dile getirmiştir.⁴¹ Bu bağlamda Filistin'in Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne gidişi aynı zamanda işgal altındaki topraklarda İsrail yerleşimlerinin durdurulması anlamına gelebilecektir.⁴² Ayrıca, bu durum McGreal'a göre Obama yönetimi açısından bir fırsat değeri taşımaktadır. Çünkü Filistin'in Uluslararası Ceza Mahkemesi nezdinde yürüteceği muhtemel girişimler İsrail'i barışa zorlayabilecek bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.⁴³ Zira iki devletli bir çözüm için en önemli handikaplardan biri –Birleşmiş Milletler kararının ardından yapılmına hız verilen- İsrail yerleşimleri olarak değerlendirilmektedir.⁴⁴

İsrail - Hamas Gerilimi ve Savunma Sütunu Operasyonu

Neredeyse kronikleşen İsrail ve Hamas tarafları arasındaki şiddet, 2012 yılında da hız kesmeden devam etmiştir. İsrail gerçekleştirdiği operasyonlarda nokta hedefler belirleyerek siyasal figürleri suikastlar yoluyla ortadan kaldırmaya dayalı bir strateji belirlemiştir. İsrail'in bir güvenlik politikası haline getirdiği kişileri hedef alan suikast stratejisinin kökleri 1970'lere uzanmaktadır.⁴⁵ Greenwald'a göre terörle mücadelede benzer suikast stratejileri izleyen Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'i onaylamaktan başka şansı da bulunmamaktadır.⁴⁶ Taraflar arasındaki çatışmalar İsrail'in Gazze'de üst düzey yöneticileri hedef alan suikastlarıyla alevlenmiştir.⁴⁷

2012 yılının ilk çatışmaları Mart ayında Halk Direniş Komiteleri (*Popular Resistance Committees*) üst düzey yöneticileri Zuhir el-Qaisi ve Mahmut Hanani'nin öldürülmesiyle başlamıştır.⁴⁸ İsrail bu operasyonu, Halk Direniş Komiteleri'nin İsrail'e karşı gerçekleştirmeyi planladığı bir saldırıyı önlemeye yönelik olarak gerçekleştirdiğini vurgulamıştır.⁴⁹ 9 Mart tarihinde başlayan ve 25 Filistinli'nin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan çatışmalar,⁵⁰ 14 Mart tarihinde Mısır'ın arabuluculuğu ile sona ermiştir.⁵¹

Gazze'de ilk saldırıyı takiben gerçekleştirilen ikinci ve daha kapsamlı İsrail operasyonu ise Kasım ayında gerçekleşmiştir. İsrail Dışişleri Bakanlığı'nın resmi sitesinde yapılan açıklamalarda, Güney İsrail'de sivillere yönelik saldırılarda 10 Kasım 2012'den 14 Kasım 2012'ye kadar 120 roketli saldırı gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. İsrail misillemesi yetkili makamlarca Savunma Sütunu Operasyonu olarak isimlendirilmiştir.⁵² Özellikle, 14 Kasım 2012 tarihinde Hamas'ın askeri kanadının liderliğini üstlenen Ahmet Cabari'nin İsrail tarafından bir suikastla şehit edilmesi taraflar arası çatışmayı tetiklemiştir.⁵³ Cabari'nin ölümünden hemen önce İsrail ve Hamas tarafları arasında yapılacak kalıcı bir ateşkesin taslaklarını incelediğini ifade eden Gershon Baskin, İsrail'in Cabari'ye yönelik operasyonunun barışa vurulmuş bir darbe ve tarihi bir hata olduğunu vurgulamıştır.⁵⁴

Taraflar arasında sekiz gün süren şiddet 21 Kasım tarihinde gerçekleştirilen ateşkes ile son bulmuştur.⁵⁵ İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak, operasyonun başarıyla tamamladığını ve Hamas tarafından kullanılan Fajr roketleri ve rampalarının ortadan kaldırıldığını deklare etmiştir. Bununla birlikte, Barak, 71'i sivil 161 Filistinli'nin hayatını yitirdiği kriz boyunca İsrail'in etkin olarak kullandığı Demir Kubbe (*Iron Dome*) hava savunma sistemine finansal desteğinden dolayı Barack Obama'ya şükranlarını dile getirmiştir.⁵⁶

Mısır Cumhurbaşkanı Muhammet Mursi ateşkes sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Müslüman Kardeşler'in ve Hamas'ın sahip olduğu tarihsel bağlar Mursi'yi ve Mısır'ı ateşkes sürecinde etkili bir aktör haline getirmiştir.⁵⁷ Bunun yanında Nebil el-Arabi, Ahmet Davutoğlu ve Arap Ligi'nde yer alan diğer Dışişleri Bakanları'nın Gazze'ye gitmeleri çözüme yönelik diğer girişimler olarak ortaya çıkmıştır.⁵⁸ Bunun yanında Kasım Savaşında Amerika Birleşik Devletleri'nin Gazze'ye yönelik İsrail yanlısı tutumu Mısır ve Türkiye'nin tepkisini çekmiştir.⁵⁹

Uluslararası kamuoyunun Savunma Sütunu Operasyonu'na yönelik tepkileri ise farklılık arz etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Mark Toner, Amerikan yönetiminin operasyona ilişkin pozisyonunu “İsrail'in kendini koruma hakkını destekliyoruz ve sivil kayıpları önlemek için tüm adımları atması için İsrail'i cesaretlendiriyoruz” şeklinde ifade etmiştir.⁶⁰ Yine ABD temsilciler meclisi üyesi Nancy Pelosi'nin, sosyal medya yoluyla duyurduğu “İsrail'in kendini savunmak için her türlü hakkı vardır. Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısı bir an önce durdurulmalıdır. Kayıplar için yas tutuyoruz” şeklinde açıklaması Amerika'nın soruna yönelik bakışını özetlemiştir.⁶¹ İsrail'in Savunma Sütunu Operasyonu yalnızca Amerikan yönetiminin değil, Ortadoğu Dörtlüsü'nün diğer mensuplarınca da haklı bir müdahale olarak değerlendirilmiştir. Ortadoğu Dörtlüsü temsilcisi Tony Blair'in İsrail'i destekleyici mesajı Dörtlünün genel tavrını yansıtmıştır.⁶²

Öte yandan bölgenin etkin güçleri Mısır ve Türkiye İsrail karşısında Gazze'ye yönelik ortak hareket edecekleri mesajını vermiştir.⁶³ İsrail'in bu tavrını bir seçim hamlesi olarak değerlendiren Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Muhammet Mursi ile İsrail saldırganlığını ele alacaklarını açıklamıştır.⁶⁴ Yine Başbakan Erdoğan, 17 Kasım'da Kahire Üniversitesi'ndeki açıklamasında “Herkes bilmelidir ki, er ya da geç Gazze'de acımasızca öldürülen masum çocukların soykırımının sorumluları hesap verecektir” şeklinde ortaya koyduğu açıklaması ile İsrail'e sert bir mesaj göndermiştir.⁶⁵ 19 Kasım'da ise Başbakan Erdoğan, “İsrail'i terörist bir devlet, İsrail'in eylemlerini ise terörist eylemler” olarak nitelendirmiştir.⁶⁶ Erdoğan'ın sert tepkisine yönelik olarak ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Victoria Nuland, “Erdoğan'ın İsrail'e yönelik retoriksel saldırılarının şu anda yardımcı olmadığı” ikazında bulunmuştur.⁶⁷ Öte yandan, özellikle AK Parti sonrası dönemde Filistin siyasetinde önemli bir aktör olarak değerlendirilebilecek Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerinin bozulmasının ardından Filistin-İsrail ilişkilerinde oynadığı arabuluculuk rolünün de zedelandiği sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu çerçevede Tim Arango,

New York Times'ta ortaya koyduğu değerlendirmesinde Erdoğan'ın İsrail karşıtı tutumunun Türkiye'nin barış müzakerelerindeki arabuluculuk rolünü engellediğinin altını çizmiştir.⁶⁸

Filistin'de İç Politika: Hamas ve el-Fetih Arasında Uzlaşma Çabaları

2006 yılından bu yana devam eden ve sıcak çatışmaların da yaşandığı Hamas ve el-Fetih arasındaki gerilim bütünleşmiş bir Filistin'in önünde en büyük engel olarak durmaktadır.⁶⁹ Hamas ve el-Fetih arasında uzlaşma sağlamaya yönelik uzun yıllara yayılan girişimler, 2012 yılında da devam etmiştir. Öte yandan Hamas'ı meşru bir aktör olarak tanımak istemeyen İsrail taraflar arasında her türlü diplomatik girişimi sert bir dille eleştirme yolunu tutmuştur. 2012 yılında Hamas ve el-Fetih arasındaki yakınlaşma da bu çerçevede İsrail tarafınca kınanmıştır. Öyle ki İsrail başbakanı Benyamin Netanyahu, "Hamas'ın barışın düşmanı" olduğunu ve Abbas'ın Hamas ve İsrail arasında bir tercih yapması gerektiğini dile getirmiştir.⁷⁰

Bununla birlikte, İsrail tepkisine rağmen taraflar arasında görüşmeler 2012 yılında da devam etmiştir. Yıl içinde atılan en önemli adım 6 Şubat tarihinde Katar'ın başkenti Doha'da Mahmut Abbas, Halit Meşal ve Katar Emiri Şeyh Hamad bin Halife el-Tani'nin katılımıyla imzalanan Doha Antlaşması olmuştur. İmzalanan anlaşma çerçevesinde Hamas ve el-Fetih Mahmut Abbas başkanlığında geçici bir hükümet kurulmasına onay vermiştir. Bunun yanında cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin ise yıl içinde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.⁷¹ Ancak ilerleyen günlerde bu anlaşmaya yönelik özellikle Hamas yönetimi kaynaklı memnuniyetsizlikler ortaya çıkmıştır. Doha Deklarasyonu'nda Hamas lehine düzenlemeler talep eden Gazze yönetimi anlaşmanın uygulamasını zora sokmuştur.⁷²

Hamas ve el-Fetih yönetimleri uzlaşmaya yönelik olarak 20 Mayıs'ta ikinci olarak Kahire'de yeniden bir araya gelmiştir. Mısır'ın garantörlüğünde gerçekleştirilen görüşmelerde, Gazze'de seçmen kayıtlarını gerçekleştirecek merkezi seçim komisyonunun oluşturulması ve geçici bir hükümet saptanması konularında taraflar arasında anlaşma sağlanmıştır.⁷³ Ancak ilerleyen günlerde süreci sekteye uğratabilecek gerilimler baş göstermiştir. Öyle ki taraflar arasında aşılması mümkün görünmeyen büyük bir güven bunalımı yaşanmış ve seçimlerin adil olmayacağına yönelik artan kaygılar, seçim komisyonunun çalışmalarının askıya alınmasıyla sonuçlanmıştır.⁷⁴

Filistinli Esirler ve İsrail'in Gözaltı Politikası

İsrail ve Filistin arasında en önemli gerilim noktalarından biri de Filistinli tutuklular meselesidir. 18 Ekim 2011'de uzun süredir Hamas'ın elinde bulunan Gilad Shalit'in serbest kalması karşılığında binin üzerinde Filistinli esir serbest bırakılmıştır.⁷⁵ Ancak buna karşın pek çok Filistinli İsrail cezaevlerinde halen tutuklu bulunmaktadır. Filistinlilerin yargı önüne çıkarılmadan tutuklu

kalmaları, aile ziyaretlerinin engellemesi, işkence ve kötü muamele altı çizilen başlıca insan hakları ihlalleridir.⁷⁶

2012 yılında da işgal altındaki Filistin topraklarında muhtelif insan hakları ihlallerine rastlanmaktadır. 17 Aralık 2012 tarihinde gözaltına alınan Khader Adnan uzun süre gözetim altında tutulmuştur. Zira İsrail kanunları gereği kişiler -uzatılabilmek kaydıyla- 6 aya kadar herhangi bir yargılama olmadan gözaltında tutulabilmektedir. İsrail gözaltısı ve aşağılayıcı uygulamalarını protesto eden Adnan, açlık grevine başlamıştır.⁷⁷ 21 Şubat'ta açlık grevine son veren Khader Adnan'ın 17 Nisan'da serbest bırakılacağı açıklanmıştır.⁷⁸ Sayıları gittikçe artan Filistinli tutukluların gözaltına alınma nedenleri gizlilik nedeniyle İsrail makamlarınca açıklanmamaktadır.⁷⁹

17 Nisan 2012 'de 1500 mahkûm İsrail cezaevlerindeki kötü koşulları ve yargısız gözaltıları protesto için açlık grevine gitmiştir.⁸⁰ *Associated Press*'in aktardığına göre, 5 Mayıs tarihinde 10 Filistinli tutuklunun sağlık durumları kötüleşerek hastaneye kaldırılmıştır.⁸¹ İsrail'in, açlık grevindekilere karşı, aile görüşlerini yasaklama ve diğer tutuklulardan ayırma şeklinde cezai uygulamalarda bulunduğu bildirilmektedir.⁸² İsrail'in Filistinli mahkûmlara yönelik insan hakları ihlalleri çeşitli şekillerde eleştirilere maruz kalmıştır. 2 Mayıs'ta İnsan Hakları İzleme Örgütü, (*Human Rights Watch*) İsrail'i yargılanmadan özgürlükleri gasp edilen mahkûmların ivedilikle salınması konusunda uyarmıştır. Ayrıca İnsan Hakları İzleme Örgütü İsrail'in Filistinli mahkûmları açlık grevine sürükleyen hukuksuz tutuklamaları ve mahkûmlara yönelik tecrit politikasını eleştirmiştir.⁸³ Öte yandan adı açıklanmayan bir Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanı Filistinli mahkûmların açlık grevi dalgası devam ederken İsrail hapishanelerinde devam eden insan hakları ihlalleri nedeniyle dehşete kapıldığının altını çizmiştir.⁸⁴ 15 Mayıs tarihinde ise yaklaşık 2000 tutuklu İsrail makamlarıyla anlaşma sağlamış ve hapishane koşullarının iyileştirilmesi şartıyla açlık grevine son vermiştir.⁸⁵

Sonuç ve Değerlendirme

Arap Baharı sonrasında bölgede Sünni bir koalisyon teşkil eden Mısır, Katar ve Türkiye, Filistin konusunda pek çok alanda ortak bir tavır benimsemektedir. Öyle ki Filistin'in gerek iç gerekse de dış politikasında söz konusu ülkelerin ağırlığı kati biçimde hissedilmektedir. Hamas'ın uzun yıllar devam eden uluslararası tecrit edilmişliği, Arap Baharı sonrasında değişen atmosferle son bulmuştur. Bu çerçevede özellikle İsrail lehine asimetric bir nitelik taşıyan Hamas-İsrail ilişkilerinde söz konusu ülkelerin dengeleyici bir rol üstlendiği ifade edilmektedir.

Filistin'de 2012 yılında da pek çok konuda çözüme yönelik ciddi adımlar atılamamıştır. Hamas ve el-Fetih arasında kalıcı bir barışın tesis edilememesi iç politikada barışın önüne geçerken Doğu Kudüs'te hız kesmeden artan Yahudi yerleşimleri İsrail ile ilişkiler bağlamında geçmiş yıllardan tevarüs eden sorunlar olarak 2012 yılı gündeminde yer almıştır.

Ayrıca 2012 yılı boyunca Hamas- İsrail gerilimi hız kesmeden devam etmiştir. Taraflar arasında küçük çaplı çatışmalar Mart ayında başlamış, Kasım ayında ise İsrail Gazze'ye karşı *Savunma Sütunu Operasyonu* adıyla bilinen bir saldırı gerçekleştirmiştir. Dökme Kurşun operasyonunu izleyen en kapsamlı İsrail operasyonu olan bu operasyon ile İsrail -Filistin ilişkileri bir defa daha gerilmiş ve bölgede barışın sağlanması bir kat daha güçleşmiştir.

Filistin açısından 2012 yılının en önemli olayı ise kuşkusuz Filistin'in Birleşmiş Milletler tarafından üye olmayan gözlemci devlet statüsünü kazanması olmuştur. Yukarıda ayrıntılarıyla açıklandığı üzere Filistin'in bu statüyü elde etmesi, uzun vadede Filistin yönetimine başta Uluslararası Ceza Mahkemesi olmak üzere çeşitli kurumlar nezdinde manevra imkanı sağlayabilecekken kısa vadede ise İsrail misillemesi Filistin tarafını zor durumda bırakmaktadır. 2012 yılında Filistin'in sorunu uluslararasılaştırma girişimleri karşısında İsrail ekonomik yaptırımlar ve uyguladığı yerleşim politikası yoluyla Filistin yönetimini zor durumda bırakma yolunu tercih etmiştir.

Yukarıda sayılan tüm bu gelişmelerin yanında geçmiş yıllarda olduğu gibi 2012 yılında da İsrail cezaevlerinde tutuklu bulunan Filistinlilerin ağır koşulları açlık grevleriyle protesto edilmiştir. İsrail'in gözaltı politikası, tutuklama süreleri ve uygulanan tecrit politikaları farklı kaynaklarca dikkat çekici insan hakları ihlalleri olarak değerlendirilmektedir.

Kronoloji

- **6 Şubat:** Hamas ve El- Fetih arasında barışın sağlanmasına yönelik Doha Antlaşması imzalandı.
- **24 Şubat:** Hamas lideri İsmail Haniye, Mısır'da Esat rejimini eleştirerek Suriye halkının yanında olduğunu deklare etti.
- **9 Mart:** Halk Direniş Komiteleri üst düzey yöneticileri Zuhir el-Qaisi ve Mahmut Hanani'nin öldürülmesi Hamas ile İsrail arasında yılın ilk kapsamlı çatışmasını başlattı.
- **14 Mart:** Mısır'ın arabuluculuğu ile 9 Mart tarihinde başlayan Hamas-İsrail gerilimi sona erdi.
- **3 Nisan:** Filistin'in Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne başvurusu kabul edilmedi.
- **17 Nisan:** Mahmut Abbas tarafından kaleme alınan ve Netanhayu'ya gönderilen mektupta Eylül 2010'dan bu yana ara verilmiş olan barış görüşmelerine devam edilmesi önerildi.
- **17 Nisan:** Filistinli mahkûmlar İsrail cezaevlerindeki kötü koşulları ve yargısız göz altıları protesto için açlık grevine başladılar.
- **15 Mayıs:** Yaklaşık 2000 mahkûm hapisane koşullarının iyileştirilmesi şartıyla açlık grevine son verdi.
- **20 Mayıs:** Hamas ve el-Fetih liderleri görüş ayrılıklarını gidermek için Mısır'ın başkenti Kahire'de bir araya geldi.
- **5 Ağustos:** Mısır sınırını geçerek Filistin topraklarına sızmak isteyen militanlar 16 Mısırlı polisin ölümüne neden oldular.
- **30 Eylül:** Hamas lideri Halid Meşal Ankara'ya gelerek AK Parti'nin 4. olağan büyük kongresine katıldı.
- **23 Ekim:** *Katar Emiri* Şeyh Hamad Bin Halife el-Tani abluka altındaki Gazze'yi ziyaret etti.
- **14 Kasım:** Hamas'ın askeri kanadının liderliğini üstlenen Ahmet Cabari İsrail suikastıyla şehit edildi.
- **21 Kasım:** Kahire'de Hamas ve İsrail arasında ateşkes ilan edildiği duyuruldu.
- **29 Kasım:** Filistin, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda gerçekleştirilen oylama sonucunda üye olmayan gözlemci devlet statüsünü kazandı.
- **19 Aralık:** Amerika Birleşik Devletleri dışındaki Güvenlik Konseyi üyeleri İsrail'in yeni yerleşim yerleri inşa etme planını kınadı.

Notlar

- 1 Arap Baharının Filistin'e etkisine ilişkin 2011 yılına ait benzer değerlendirmeler için bkz. M. Cüneyt Özşahin, "Filistin 2011", *Ortadoğu Yıllığı 2011*, Kemal İnât, Muhittin Ataman, İsmail Numan Telci (ed), Açılım Yayınları, İstanbul, 2012, s.108-109.
- 2 Barah Mikail, "Sectarianism After the Arab Spring: an Exaggerated Spectre", *FRIDE Policy Brief*, No. 131, 2012, ss. 1-5.
- 3 Edward Luttwak, "Revenge of the Sunnis", *Foreign Policy*, 7 Aralık 2012, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/12/07/revenge_of_the_sunnis.
- 4 Jonathan Spyer, "Israel Should be Wary of Celebrating the 'Shia crescent' Setback", *The Guardian*, 7 Eylül 2011.
- 5 Fares Akram, "In Break, Hamas Supports Syrian Opposition", *The New York Times*, 24 Şubat 2012.
- 6 Larbi Sadiki, "Hamas and the Arab Spring", *Al Jazeera* 29 Aralık 2011; Robert Bowker, "Hamas Sees Opportunity in Discontent", *The Australian*, 30 Aralık 2011. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bir analiz için M. Cüneyt Özşahin, "Filistin 2011", *Ortadoğu Yıllığı 2011*, Kemal İnât, Muhittin Ataman, İsmail Numan Telci (ed), Açılım Yayınları, İstanbul, 2012, s.108-109.
- 7 Barak Ravid, "The Arab Spring and Israel's Winter Hibernation", *Haaretz*, 8 Aralık 2011.
- 8 Barry Rubin, "The Region: Israel is in Good Shape", *The Jerusalem Post*, 15 Temmuz 2012.
- 9 Rebecca Seales, "Sixteen Egyptian Soldiers Die in Checkpoint Attack as Islamist Militants Blast their Way Through Israeli border Using a Stolen Truck", *Daily Mail*, 6 Ağustos 2012.
- 10 Khaled Abu Toameh, "Morsy to Resume Hamas-Fatah Unity Efforts in Cairo", *The Jerusalem Post*, 14 Ağustos 2012.
- 11 Harriet Sherwood, "Israel Launches Gaza Air Strikes in Retaliation for Eilat Attacks", *The Guardian*, 19 Ağustos 2011.
- 12 Edmund Sanders, "Attacks in Southern Israel Kill 8, Wound 40", *Los Angeles Times*, 19 Ağustos 2011. Konuyla ilgili detaylı bir değerlendirme için bkz. M. Cüneyt Özşahin, "Filistin 2011", *Ortadoğu Yıllığı 2011*, Kemal İnât, Muhittin Ataman, İsmail Numan Telci (ed), Açılım Yayınları, İstanbul, 2012, s.104-105.
- 13 Neil Macfarquhar, "Sunni Leaders Gaining Clout in Mideast", *The New York Times*, 27 Kasım 2012.
- 14 "Hamas Leader Cheered in AK Party Congress", *Today's Zaman*, 30 Eylül 2012.
- 15 By Reuters, "Hamas: Morsi Victory in Egypt will Help Palestinian Cause", *Haaretz*, 24 Haziran 2012.
- 16 David B. Roberts, "Why Is Qatar Mucking Around in Gaza?", *Foreign Policy*, 25 Ekim 2012.
- 17 Ian Black ve Harriet Sherwood, "Qatari Emir's Visit to Gaza is a Boost for Hamas", *The Guardian*, 23 Ekim 2012.
- 18 David B. Roberts, "Why Is Qatar Mucking Around in Gaza?", *Foreign Policy*, 25 Ekim 2012.
- 19 "Abbas to Send Netanyahu Letter on 17 April", *Ahram Online*, 8 Nisan 2012, <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/38782/World/Region/Abbas-to-send-Netanyahu-letter-on-April.aspx>
- 20 **Tim Hume** ve **Ashley Fantz**, "Palestinian United Nations Bid Explained", *CNN*, 30 Kasım 2012.

- 21 "General Assembly Grants Palestine Non-Member Observer State Status at UN", 29 Kasım 2012, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=43640#.UVHxnTfQPSc>.
- 22 Kararın tam metni için bkz. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_res_67_19.pdf
- 23 Barak Ravid, Chemi Shalev ve Natasha Mozgovaya, "In historic vote, Palestine Becomes Non-member UN State with Observer Status", *Haaretz*, 30 Kasım 2012.
- 24 David Ariosto ve Michael Pearson, "U.N. Approves Palestinian 'Observer State' Bid", *CNN*, 30 Kasım 2012. Konuyla ilgili daha detaylı değerlendirmeler için bkz. Tim Hume ve Ashley Fantz, "Palestinian United Nations Bid Explained", *CNN*, 30 Kasım 2012; "Q&A: Palestinians' Upgraded UN Status", *BBC*, 30 Kasım 2012.
- 25 Barak Ravid, Chemi Shalev ve Natasha Mozgovaya, "In historic vote, Palestine Becomes Non-member UN State with Observer Status", *Haaretz*, 30 Kasım 2012.
- 26 David Ariosto ve Michael Pearson, "U.N. Approves Palestinian 'Observer State' Bid", *CNN*, 30 Kasım 2012.
- 27 CNN Wire Staff, "Palestinians again take status case to U.N.", *CNN*, 30 Kasım 2012.
- 28 "Palestine to seek UN non-Member State status, Abbas tells General Assembly debate", 27 Eylül 2012, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=43083&Cr=general+debate&Cr1#.UUUCzFds40>.
- 29 Stratejik bir araçsallık kazanan Yahudi yerleşimlerine yönelik bir değerlendirme için bkz. Ali Balcı, "İsrail Sorunu: Savaş ve Barış Arasında", Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman (Edt.), *Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, Nobel Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, Cilt: 1, 2010, ss.132-136.
- 30 Chris McGreal, "International criminal Court is a Lever for Palestinians on Israeli settlements", *The Guardian*, 15 Aralık 2012, Jodi Rudoren ve Mark Landler, "Housing Move in Israel Seen as Setback for a Two-State Plan", *The New York Times*, 30 Kasım 2012.
- 31 Paul Harris, "Clinton and Hague Attack Israel Decision to Build New Settlements", *The Guardian*, 1 Aralık 2012.
- 32 Margaret Besheer, "UN, EU, Russia Condemn Israeli Settlements", *Voice of America News*, 19 Aralık 2012.
- 33 "No: 279, 2 Aralık 2012, İsrail'in İşgal Altında Bulundurduğu Filistin Devleti Topraklarında Sürdürdüğü Yasadışı Yerleşimler Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_-279_-2-aralik-2012_-israil_in-isgal-altinda-bulundurdugu-filistin-devleti-topraklarinda-surdurdugu-yasadisi-yerlesimler-hk_.tr.mfa.
- 34 Harriet Sherwood, "Israel Seizes \$120m in Palestinian Tax Revenue over UN Statehood Vote", *The Guardian*, 3 Aralık 2012.
- 35 Ethan Bronner ve Christine Hauser, "U.N. Assembly, in Blow to U.S., Elevates Status of Palestine", *The New York Times*, 29 Kasım 2012.
- 36 Marc Pitzke, "Showdown at the United Nations: Palestinian Recognition Marks Triumph over Israel", *Spiegel Online*, 30 Kasım 2012.
- 37 "Schulz on Palestine obtaining the status of non-member observer State in the United Nations", 30 Kasım 2012, http://www.europarl.europa.eu/the-president/en/press/press_release_speeches/press_release/2012/2012-november/press_release-2012-november-12.html
- 38 "Davutoğlu lobbies for UN recognition of Palestine in New York", *Today's Zaman*, 28 Kasım 2012.
- 39 "Davutoğlu: Bu kararla Filistin artık devlettir", *Sabah*, 30 Kasım 2012.
- 40 **Tim Hume ve Ashley Fantz**, "Palestinian United Nations Bid Explained", *CNN*, 30 Ka-

- sim 2012; "Q&A: Palestinians' Upgraded UN Status", *BBC*, 30 Kasım 2012.
- 41 Marlise Simons, "Court Rejects Palestinians in Their Bid for a Tribunal", *The New York Times*, 3 Nisan 2012.
 - 42 Chris McGreal, "International criminal court is a Lever for Palestinians on Israeli Settlements", *The Guardian*, 15 Aralık 2012.
 - 43 Chris McGreal, "International criminal court is a Lever for Palestinians on Israeli Settlements", *The Guardian*, 15 Aralık 2012.
 - 44 Jodi Rudoren ve Mark Landler, "Housing Move in Israel Seen as Setback for a Two-State Plan", *The New York Times*, 30 Kasım 2012.
 - 45 Gal Luft, "The Logic of Israel's Targeted Killing", *Middle East Quarterly*, Winter 2003, ss. 3-13
 - 46 Glenn Greenwald, "Obama's Kill List Policy Compels US Support for Israeli Attacks on Gaza", *The Guardian*, 15 Kasım 2012.
 - 47 Jillian Kestler-Damours, "Israel's Assassinations Raise Questions", *Al Jazeera*, 18 Kasım 2012.
 - 48 Avi Issacharoff, Gili Cohen ve Yanir Yagna, "IDF Strike in Gaza Kills leader of Popular Resistance Committees", *Haaretz*, 9 Mart 2012.
 - 49 "17 Palestinians killed in Israeli airstrikes in Gaza", *Today's Zaman*, 11 Mart 2012.
 - 50 Hasan Abu Nimah, "What is behind Israel's assault on Gaza?", *Al Arabiya*, 14 Mart 2012.
 - 51 Hugh Naylor, "Egypt brokers ceasefire in Gaza Strip", *The National*, 14 Mart 2012.
 - 52 "Behind the Headlines: Operation Pillar of Defense", 14 Kasım 2012, http://www.mfa.gov.il/MFA/About+the+Ministry/Behind+the+Headlines/BTH_Operation_Pillar_of_Defense_14-Nov-2012.htm
 - 53 Nick Meo, "How Israel killed Ahmed Jabari, its toughest enemy in Gaza", *The Telegraph*, 17 Kasım 2012.
 - 54 Nir Hasson, Israeli Peace Activist: Hamas Leader Jabari Killed amid Talks on Long-term Truce, *Haaretz*, 15 Kasım 2012.; Gershon Baskin, "Israel's Shortsighted Assassination", *The New York Times*, 16 Kasım 2012.
 - 55 "Israel-Hamas Ceasefire Comes into Effect in Gaza", *BBC*, 21 Kasım 2012.
 - 56 Hamid Dabashi, "Losing the Plot: Why did Israel Attack Gaza - Again?", *Al Jazeera*, 29 Kasım 2012.
 - 57 "Egypt and Morsy proved 'pivotal' in Gaza Cease-Fire Talks", *CNN*, 22 Kasım 2012.
 - 58 **Sara Sidner, Arwa Damon ve Greg Botelho**, "Gaza and Israel Continue to be Pounded as Diplomatic Efforts Intensify", *CNN*, 20 Kasım 2012.
 - 59 Anne Gearan, "Fighting in Gaza leaves U.S. in Difficult Position with Turkey, Egypt", *Washington Post*, 19 Kasım 2012.
 - 60 Harriet Sherwood, "Hamas says 'Gates of Hell Opened' as Israel kills military leader in Gaza", *The Guardian*, 15 Kasım 2012.
 - 61 Chris McGreal, "International Criminal Court is a lever for Palestinians on Israeli Settlements", *The Guardian*, 15 Aralık 2012.
 - 62 "Ortadoğu Dörtlüsü'nün desteği de İsrail'e", *NTVMSNBC*, 19 Kasım 2012.
 - 63 "Erdogan: Egypt and Turkey will Defend Gaza Whatever the Price", *Middle East Monitor*, 16 Kasım 2012.
 - 64 "Turkey Raps Israel on Gaza, to Discuss with U.S., Egypt", *Reuters*, 16 Kasım 2012.

- 65 "Erdogan Says He Wants Israel Held to Account for Gaza 'massacre'", *Hurriyet Daily News*, 17 Kasım 2012.
- 66 "Gaza Crisis Strains US-Turkey Relations", *Voice of America News*, 19 Kasım 2012.
- 67 "US Official Reluctantly Rejects Turkish 'Rhetorical Attacks' on Israel", *Today's Zaman*, 20 Kasım 2012.
- 68 Tim Arango, "Turkey Finds It Is Sidelined as Broker in Mideast", *The New York Times*, 20 Kasım 2012.
- 69 Hamas ve el-Fetih arasındaki anlaşmazlığın ve görüşmelerin seyrine dünden bugüne kapsamlı bir tarama için bkz. Ali Balci, "Filistin 2007", *Ortadoğu Yıllığı 2007*, Kemal İnat, Muhittin Ataman ve Murat Yeşiltaş (ed.), Küre Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 105-111; Ali Balci, "Filistin 2010", *Ortadoğu Yıllığı 2010*, Kemal İnat, Muhittin Ataman, İsmail Numan Telci (ed.), Açılım Yayınları, İstanbul 2011, ss.130-132.
- 70 Ethan Bronner, "Unity Deal Brings Risks for Abbas and Israel", *The New York Times*, 6 Şubat 2012.
- 71 "Fatah-Hamas Agreement May Heal Palestinian Rifts", *Voice of America News*, 14 Şubat 2012; "El Fetih ve Hamas'tan tarihi Anlaşma", *Euro News*, 6 Şubat 2012.
- 72 "Hamas Stonewalls Doha Declaration", *Ahram Online*, 23 Şubat 2012.
- 73 Jodi Rudoren ve Fares Akram, "Palestinians Sign Deal to Set Up Elections", *The New York Times*, 20 Mayıs 2012.
- 74 Khaled Abu Toameh, "Fatah, Hamas Deadlocked on Unity Gov't", *The Jerusalem Post*, 9 Temmuz 2012.
- 75 "Gilad Shalit", *The New York Times*, 18 Kasım 2011.
- 76 "Israel and the Occupied Palestinian Territories", *Amnesty International*, Annual Report 2012, <http://www.amnesty.org/en/region/israel-occupied-palestinian-territories/report-2012>
- 77 Matthew Cassel, "Khader Adnan: No Food without Freedom", *Al Jazeera*, 17 Şubat 2012.
- 78 "Palestinian Prisoner Khader Adnan 'ends hunger strike'", *BBC*, 21 Şubat 2012.
- 79 "Sharp Rise in Palestinians Held without Trial: NGO", *Al Arabiya*, 21 Şubat 2012.
- 80 "1,500 Palestinian Prisoners Start Hunger Strike", *CNN*, 17 Nisan 2012.
- 81 "Ten Hunger-striking Palestinian Prisoners Hospitalized", *Haaretz*, 5 Mayıs 2012.
- 82 Wyre Davies, "Filistinli tutukluların açlık grevi devam ediyor", *BBC Türkçe*, 25 Nisan 2012.
- 83 "Israel: Stop Jailing People Without Charge or Trial: Prisoner on Hunger Strike Protesting Administrative Detention Near Death", Human Rights Watch, 2 Mayıs 2012, <http://www.hrw.org/news/2012/05/02/israel-stop-jailing-people-without-charge-or-trial>.
- 84 "UN Human Rights Expert 'Appalled' by Ongoing Violations in Israeli Prisons", 2 Mayıs 2012, http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41901#.UWS_c0rQPSd.
- 85 "Palestinian Hunger Strike Deal Reached", *Al Jazeera*, 15 Mayıs 2012.